

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Poznańskie środowisko bibliologiczne zorganizowało w Poznaniu w dniach od 13 do 15 listopada 2019 r. konferencję o szeroko zakrojonym tytule „Wojna i książka”. Publikacja pokonferencyjna *Księgozbiory, biblioteki, wydawnictwa i twórcy podczas konfliktów zbrojnych i politycznych* (Chrzastowska, Łuczak, red. 2021), zawiera 21 artykułów pogrupowanych w pięciu działach problemowych. Pierwszy, zatytułowany *Dzieje książek i rękopisów przed 1914 rokiem, podczas pierwszej wojny światowej oraz w okresie międzywojennym* zawiera m.in. artykuł Agnieszki Bartuzi o losach naukowej puławskiej biblioteki rolniczej w czasie zrywów powstańczych i wojen, drugi *Losy bibliotek i księgozbiorów w czasie drugiej wojny światowej*

– teksty Zdzisława Gębołyśia o okupacyjnych dziejach Biblioteki Śląskiej i Agnieszki Łuczak o wojennych losach księgozbioru Izabelli z Czartoryskich Działyńskiej. W części trzeciej *Losy książek w wyniku politycznych i kulturalnych skutków drugiej wojny światowej* między innymi Mariusz Zawodniak przedstawił politykę kulturalną władzy w odniesieniu do książek w pierwszych latach powojennych. Wśród tekstów działu *Księgozbiory a problem likwidacji skutków wojen i totalitaryzmów* wymienić można tekst Moniki Kuhnke opisujący działania restytucyjne agend państwowych na przykładzie powrotu do Polski cennych rękopisów średniowiecznych (Biblii Płockiej i Pontyfikatu Płockiego), a w ostatniej grupie artykułów *Ochrona zbiorów bibliotecznych – wyzwania współczesności* artykuł Madeleine Reynolds o nowych sposobach ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ostatnich dekadach pojawia się coraz więcej publikacji, głównie artykułów, poświęconych bibliotekom archiwów, ich historii i zasobom. W ten nurt wpisuje się obszerna monografia Janiny Kosman *Jedna biblioteka – trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego w Szczecinie* (Kosman, 2021). W dziejach szczecińskiej biblioteki można wyróżnić dwa okresy: pierwszy, do 1945 r., obejmujący historię zbiorów bibliotecznych zgromadzonych w niemieckim Szczecinie oraz drugi, po 1945 r., stanowiący historię księgozbioru bibliotecznego w polskim Szczecinie. Część pierwsza publikacji, przedstawia historię biblioteki powstałego w 1824 r. Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie, która od roku 1856 z przerwami dzieliła losy biblioteki szczecińskiego Archiwum Państwowego, część druga, dotyczy biblioteki niemieckiego Archiwum, do którego przeniesiono bibliotekę Towarzystwa. „Bibliotece polskiego Archiwum będącej tematem trzeciej części opracowania przypadło w udziale scalanie rozproszonych w czasie drugiej wojny światowej zasobów Towarzystwa Historycznego i niemieckiego Archiwum, które w polskiej bibliotece mogły być porządkowane m.in. dzięki zachowanym niemieckim katalogom kartkowym i tomowym, służącym polskim archiwistom jako wzór opracowania zastanego księgozbioru” (s. 33). Biblioteka rozwija współcześnie swoje zbiory i usługi, a zainicjowany na Facebooku Archiwum Państwowego w Szczecinie cykl „Z bibliotecznej półki” ma przybliżyć historyczny księgozbiór.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, posiadająca jeden z najbogatszych w Polsce zespołów piśmiennictwa polskiego, zachodniego i rosyjskiego z XIX w. zorganizowała w 2017 r. konferencję poświęconą XIX-wiecznym zbiorom. Autorzy artykułów zamieszczonych w starannie wydanej, ilustrowanej publikacji pokonferencyjnej zatytułowanej *Hinc Omnia. Zbiory XIX-wieczne. Organizacja, terminologia, metodyka badań, konserwacja* (Kacprzak, Talbierska, red. 2021) reprezentowali środowiska biblioteczne, muzealne i akademickie. W części pierwszej publikacji, zatytułowanej *Księgozbiory historyczne* autorzy zajmowali się między innymi

księgozbiorami prywatnymi, np. Ksawerego Kosseckiego (Tatiana Ilushechkina), Edwarda Goldsteina (Iwona Długopolska) w zbiorach bibliotek, czy też zagadnieniami organizacji regionalnych zbiorów XIX-wiecznych w bibliotekach (Artur Jazdon). W części drugiej, *Zbiory artystyczne* między innymi Izabela Przepałkowska scharakteryzowała pierwsze nabytki Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – ryciny zakupione w 1818 r. na poznańskiej aukcji, a Barbara Ciciora omówiła problemy metodologiczne związane z opracowaniem katalogu rysunków Jana Matejki w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie. Z tekstów ostatniej części *Konserwacja* wymienić można wymienić zarys problematyki konserwacji różnorodnych XIX-wiecznych zbiorów bibliotecznych autorstwa Marzenny Ciechańskiej, czy też artykuł Ewy Potrzebnickiej i Bogdana Filipa Zerka o metodach konserwacji zbiorów XIX-wiecznych w Bibliotece Narodowej.

Zbiór studiów autorstwa specjalistów, naukowców i praktyków zajmujących się problematyką architektury informacji zaprezentowano w publikacji *Architektura informacji. Badania i praktyka* (Głowacka, Kortas, red., 2022). Redaktorki tomu tak we wstępie scharakteryzowały podniesione w tomie zagadnienia – „Architektura informacji koncentruje się na dążeniu do tego, by można było wygodnie przeszukiwać środowiska informacyjne i by były one zrozumiałe. Dobra architektura informacji pomaga ludziom zrozumieć ich otoczenie i znaleźć to, czego szukają – zarówno offline, jak i online” (s. [7]). Autorzy publikacji zajmowali się projektowaniem architektury informacji (np. analiza najlepszych praktyk i technik tworzenia nowoczesnych, intuicyjnych interfejsów autorstwa Jakuba Sosnowskiego), doświadczeniami użytkowników (np. artykuł Michała Malinowskiego prezentujący autorski algorytm rekomendacji), bezpieczeństwem danych i informacji. W ostatniej części zbioru *Architektura informacji – studia przypadków* m.in. Kamil Stępień przedstawił czasopismo multimedialne „Medialica. Studia multimedialne z humanistyki”, którego głównym zadaniem jest wykorzystanie nowych metod transmisji wiedzy w środowisku akademickim.

Prezentacja przeprowadzenia oceny stanu zachowania z autopsji starych druków z trzech historycznych kolekcji przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej to jeden z dwóch podstawowych elementów i celów pracy Ekateriny Baumann *Stan zachowania wybranych starych druków przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Kolekcje oo. Kamedułów z Bieniszewa, książąt Sanguszków, oo. reformatów z Biecza* (Baumann, 2021). Drugim elementem jest, będący syntezą wyników i wniosków z badań, model oceny stanu zachowania zbiorów lub kolekcji starych druków. „Przedstawiony model może zostać użyty jako wzorzec postępowania w przypadku przeprowadzenia wstępnej oceny stanu zachowania starych druków, która z kolei przyspieszy przeprowadzenie konserwacji właściwej przez selek-

cję szczególnie uszkodzonych woluminów lub pozyskanie odpowiednich środków” (s. [173]).

Praca autorstwa Małgorzaty Rowickiej *Wydawnicze i cenzuralne losy twórczości Juliusza Słowackiego w okresie zaborów* (Rowicka, 2022) stanowi kontynuację programu badawczego, którego celem jest analiza obecności dzieł wielkich romantyków polskich w obiegu czytelnicznym w okresie zaborów. Ukoronowaniem pierwszego etapu badań była wydana w 2014 r. książka dotycząca Adama Mickiewicza. Opracowanie zawiera „...po pierwsze – rekonstrukcję historii polskojęzycznych, książkowych, autorских edycji utworów Juliusza Słowackiego w okresie zaborów; po drugie – opis ewolucji stosunku urzędów kontroli druków do dorobku poety” (s[7]). Rozdział pierwszy ukazuje historię wydawania utworów poety w podziale geograficznym i w odniesieniu do poszczególnych oficyn wydawniczych. W rozdziale drugim autorka odtworzyła ówczesny kanon edytorski dzieł Słowackiego. Kolejne rozdziały zawierają analizę ingerencji cenzorskich oraz zmian w cenzurowaniu poszczególnych dzieł pisarza, opis praktyk obronnych wydawców i księgarzy wobec działań cenzury, charakterystykę dostępu mieszkańców poszczególnych ziem polskich do informacji na temat poety i jego twórczości zawartych w opracowaniach, monografiach i artykułach. Publikację kończy porównanie podaży utworów Słowackiego i Mickiewicza oraz uwagi dotyczące odmienności w ich traktowaniu zaborców.

Oparta na szerokiej kwerendzie rozprawa Barbary Krawczyk *Józef Muczkowski. Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Historyk* (Krawczyk, 2021) została poświęcona Józefowi Muczkowskiemu, jednej z wybitnych postaci Krakowa, dyrektorowi Biblioteki Jagiellońskiej w latach 1836-1868. Obszerna biografia obejmuje kolejne etapy życia Muczkowskiego – okres młodości, pracę w Poznaniu i najdłuższy etap w jego życiu związany z Krakowem, gdzie pełnił funkcję dyrektora krakowskiej księżnicy, był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadził ożywioną działalność naukową i społeczną. Wśród szczegółowo zrekonstruowanych przez autorkę dokonań J. Muczkowskiego na rzecz Biblioteki Jagiellońskiej wymienić można przebudowę gmachu Collegium Maius, będącego wówczas siedzibą biblioteki, modernizację katalogów bibliotecznych, opracowanie zbiorów dokumentów życia społecznego i numizmatów. Istotne były także jego zasługi w zakresie szerszego otwarcia biblioteki dla czytelników.

Rozprawa Jacka A. Żurawskiego *Wileńska prasa konspiracyjna 1939-1945* (Żurawski, 2022) uzupełnia i poszerza wiedzę o polskim konspiracyjnym ruchu wydawniczym okresu II wojny światowej. Autor nakreślił historyczne tło dla zasadniczych ustaleń i analiz, zarysowując historię prasy wileńskiej przed upadkiem II Rzeczypospolitej, historię legalnej prasy polskiej w latach 1939-1940 oraz sowieckiej prasy polskojęzycznej (1940-1941) w Wilnie. W dalszej części monografii znalazła się prezentacja działalność

ci poszczególnych podmiotów odpowiedzialnych za wydawanie prasy podziemnej – reprezentujących struktury wydawnicze podziemia wojskowego, politycznego oraz wydawców pozostający poza głównym nurtem podziemia oraz charakterystyka wydawanych przez nie tytułów. Osobne rozdziały zostały poświęcone redakcjom, drukarniom i kolportażowi prasy konspiracyjnej oraz analizie jej zawartości. Kończącą działalność podziemnego ruchu wydawniczego przedstawił autor w *Epilogu*, opisując kilka ulotek wydanych przez 5. i 6. Wileńską Brygadę Armii Krajowej w latach 1945-1946.

Szerokie spektrum działań podejmowanych przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Rzeszowie i jej filie w sąsiednich miejscowościach zostało opisane w jubileuszowej publikacji *Misja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie w procesie wspomagania środowiska oświatowego. 75-lecie działalności* (Karkut, Kucharska-Babula, 2021). Autorki przedstawiły historię rzeszowskiej biblioteki i jej filii na tle genezy i historii bibliotek pedagogicznych w Polsce, nakreśliły misję i cele bibliotek pedagogicznych oraz opisały praktyczną realizację owej misji w pracy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. W bibliotece realizowano m.in. programy wsparcia nauczycieli (np. organizując konferencje, szkolenia, warsztaty), realizowano pomoc rodzicom, uczniom, studentom (np. lekcje biblioteczne, zajęcia psychoedukacyjne), wdrażano e-usługi (projekt „Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne”).

KSIAŻKI OMÓWIONE

- Baumann, Ekaterina (2021). *Stan zachowania wybranych starych druków przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Kolekcje oo. Kamedułów z Bieniszewa, ksiąg Sanguszków, oo. Reformatorów z Biecza*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 286 s, il. Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia; t. 39. ISBN 978-83-67127-04-2.
- Chrzastowska, Małgorzata; Łuczak, Agnieszka (2021). *Księgozbiory, biblioteki, wydawnictwa i twórcy podczas konfliktów zbrojnych i politycznych. Stan badań i perspektywy badawcze*. Poznań: Wydaw. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 499 s., il. Wojna i Książka; t. 1. ISBN 978-83-7654-474-8.
- Głowacka, Ewa; Kortas, Weronika, red. (2022). *Architektura informacji. Badania i praktyka*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 255 s., il. ISBN 978-83-231-4886-9.
- Kacprzak, Marta M., Talbierska, Jolanta (2021). *Hinc Omnia. Zbiory XIX-wieczne. Organizacja, terminologia, metodyka badań, konserwacja*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 630 s., il. ISBN 978-83-235-5537-7.
- Karkut, Dorota; Kucharska-Babula, Agata (2021). *Misja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie w procesie wspomagania środowiska oświatowego. 75-lecie działalności*. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 190 s., il. ISBN 978-83-7996-942-5.
- Kosman, Janina (2021). *Jedna biblioteka – trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego Szczecinie. Studium przypadku*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów

- Państwowych; Szczecin: Archiwum Państwowe w Szczecinie, 481 s., il. ISBN 978-83-66739-39-0.
- Krawczyk, Barbara (2021). *Józef Muczkowski. Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Historia*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 359 s. Bibliotheca Jagellonica. Fontes et Studia; t. 40. ISBN 978-83-67127-05-9.
- Rowicka, Małgorzata (2022). *Wydawnicze i cenzuralne losy twórczości Juliusza Słowackiego w okresie zaborów*. Warszawa: Wydaw. Nieoczywiste, 343 s. ISBN 978-83-66402-43-0.
- Żurawski, Jacek A. (2022). *Wileńska prasa konspiracyjna 1939-1945*. Warszawa: Wydaw. Naukowe Muzeum Niepodległości, 474 s. Seria Wydawnicza Biblioteka Kwartalnika „Niepodległość i Pamięć”; t. 11. ISBN 978-83-66640-05-4.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 listopada 2022 r.